

Декіна Ганна Олександрівна, здобувачка магістерського рівня вищої освіти за спеціальністю 053 «Психологія»

Житомирського державного університету імені Івана Франка, Україна

Науковий керівник: Шепельова Марія Володимирівна, кандидат психологічних наук, доцент кафедри соціальної та практичної психології

Житомирського державного університету імені Івана Франка, Україна.

ОСОБЛИВОСТІ ЗВ'ЯЗКУ ЦІННІСНИХ СУПЕРЕЧНОСТЕЙ ПОДРУЖЖЯ ТА ПОВЕДІНКИ У КОНФЛІКТНИХ СИТУАЦІЯХ

Сім'я виконує базову роль у формуванні соціальних і моральних орієнтирів особистості, однак саме в межах подружніх стосунків часто виникають труднощі, що пов'язані не лише із зовнішніми чинниками, а з внутрішньою неузгодженістю життєвих цінностей. Ці суперечності, стосуючись уявлень про ролі, цілі чи межі, можуть спричиняти емоційну напругу й зниження задоволеності шлюбом.

Попри зростання уваги до теми, наукові праці здебільшого зосереджені або на аналізі конфліктної поведінки, або на вивченні ціннісних орієнтацій, залишаючи поза увагою їхній взаємозв'язок. Це створює потребу у комплексному підході до вивчення того, як саме ціннісні суперечності впливають на стратегії подружнього реагування в конфліктних ситуаціях.

У літературі представлено широке коло підходів до вивчення цінностей (М.Рокич [1], Ш.Шварц [2]), конфліктної поведінки (К.Томас [3], Г.В.Ложкін [4], О.С.Кочарян[10]) і подружніх стосунків (Г.В. Пирог, М.М.Свінцицька [5]), а К.Кемпбел і Л.Силва [6] акцентують на ролі ціннісних розбіжностей в міжкультурних парах. Водночас залишаються відкритими питання щодо взаємозв'язку між характером ціннісних неузгодженостей і конкретними реакціями партнерів у конфліктах. Саме цю прогалину і покликано заповнити наше дослідження.

Метою роботи є виявлення особливостей зв'язку між ціннісними суперечностями у подружжі та поведінкою партнерів у конфліктних ситуаціях.

Для досягнення поставленої мети було визначено такі **завдання**:

- дослідити рівень узгодженості ціннісних орієнтацій партнерів;
- виявити стилі поведінки у конфліктних ситуаціях та рівень особистісної конфліктності;
- встановити взаємозв'язки між характером ціннісних суперечностей і показниками конфліктної поведінки подружжя.

У дослідженні взяли участь 90 подружніх пар віком від 21 до 60 років, зі шлюбним стажем від 1 до 30 років. Усі пари проживали разом, мали офіційний шлюб, наявність дітей не була обов'язковою. Збір даних здійснювався онлайн з дотриманням принципів добровільності та анонімності.

Було використано такі психодіагностичні методики: Портретний опитувальник цінностей Ш.Шварца в адаптації І.Семків; опитувальник К.Томаса для вивчення

стилів конфліктної поведінки; опитувальник рівня конфліктності (О.Ложкін, М.Пов'якель); опитувальник О.Кочаряна для оцінки реакцій у сімейному конфлікті; анкета щодо суб'єктивного сприйняття ціннісних суперечностей.

Обробка даних включала розрахунок дельт між оцінками партнерів за шкалами Шварца, а також кореляційний аналіз Спірмена між дельтами та шкалами конфліктної поведінки.

У 67% випадків партнери повідомили про наявність ціннісних суперечностей, найчастіше — у сферах емоційної близькості, виховання, побуту та фінансів. Окрему групу становили 30 пар, які не вказали на такі розбіжності, що дозволило провести порівняльний аналіз. Найбільші дельти цінностей спостерігались за шкалами гедонізму, досягнень, влади, самостійності та конформізму — в окремих парах вони сягали 3 балів із 6 можливих, що свідчить про значну розбіжність у ціннісному полі.

За результатами опитувальника К. Томаса для вивчення стилів конфліктної поведінки, найчастіше виявленим стилем була співпраця (43,89% респондентів), далі йдуть компроміс (16,11%), суперництво (15,56%), уникнення (12,22%) та пристосування (12,22%).

За опитувальником рівня конфліктності (Г.В.Ложкін та Н.І.Пов'якель) було отримано такі результати: низький рівень конфліктності продемонстрували 136 осіб (75,56%), середній — 40 осіб (22,22%), вище середнього — 4 особи (2,22%). Високого рівня конфліктності не було зафіксовано жодного разу. Таким чином, більшість респондентів мають помірну або низьку схильність до конфліктної поведінки, що свідчить про переважання стабільних емоційних стратегій реагування. Ці показники узгоджуються з вибраним стилем поведінки: висококонфліктні особи частіше обирають суперництво або уникнення.

За результатами опитувальника О.С.Кочаряна, найбільш поширеним типом реакції у конфлікті було домінування (33,33% респондентів), далі — неконструктивні установки (30%), прагнення до толерантності (17,78%), спрямованість на толерантність (8,33%), агресивність (7,78%), депресивність (1,67%) та поведінкова маніпуляція (1,11%). Найвищі значення спостерігалися за шкалами неконструктивних установок та депресивних реакцій у парах із максимальними дельтами цінностей.

Кореляційний аналіз із використанням коефіцієнта Спірмена підтвердив наявність статистично значущих взаємозв'язків між ступенем ціннісних розбіжностей партнерів і показниками їхньої конфліктної поведінки. Пари з вищими розбіжностями у таких цінностях, як досягнення, гедонізм і влада, продемонстрували вищу схильність до суперництва й агресивних реакцій, тоді як за нижчих дельт частіше обиралися стратегії співпраці, компромісу та толерантного реагування.

Аналіз узагальнених показників (табл. 1) дозволяє побачити комплексну картину: хоча більшість респондентів мають низький рівень конфліктності, понад 60% демонструють деструктивні реакції у конфлікті, а переважаючою стратегією є співпраця. Це свідчить про суперечливість внутрішніх і зовнішніх проявів конфліктної взаємодії, підкреслюючи складність феномену ціннісних суперечностей у подружньому житті.

Таблиця 1

Узагальнення основних результатів досліджених показників

Методика	Домінуючий показник	Частка респондентів (%)	Інтерпретація
Методика діагностики стилів поведінки у конфлікті	Співпраця	43,89	Провідний стиль поведінки у конфліктних ситуаціях
Опитувальник рівня конфліктності особистості	Низький рівень	75,56	Більшість респондентів демонструють емоційну стабільність
Опитувальник діагностики реакцій у сімейному конфлікті	Домінування, Неконструктивні і установки	63,33	Переважають домінантні або деструктивні реакції

Отримані дані підтверджують припущення про те, що ціннісні суперечності суттєво впливають на вибір поведінки у конфліктній ситуації. Виявлено, що високі дельти за шкалами досягнень, гедонізму, влади та самостійності найчастіше асоціюються з агресивними або конкурентними стратегіями реагування. Натомість пари з низьким рівнем ціннісної розбіжності частіше обирають співпрацю, толерантність і компроміс.

Ці результати узгоджуються з теоретичними підходами С.Джонсона [7], Н.Багнети [8], К.Кемпбелл [7] та інших дослідників, які наголошують на ролі спільних цінностей у збереженні емоційної гармонії. Особливо важливим є спостереження, що неузгодженість у таких цінностях, як гедонізм і влада, виступає предиктором деструктивних стратегій — уникнення або суперництва. Це узгоджується з концепцією Дж. Готтмана [9] щодо деструктивних моделей подружньої взаємодії, які виникають на тлі хронічних ціннісних розбіжностей.

Показово, що найменш адаптивні реакції за О.С.Кочаряном — агресивність, депресивність, маніпуляція — виявилися у респондентів з найбільшими ціннісними розбіжностями. Водночас частка респондентів із високим рівнем конфліктності була відносно низькою, що може свідчити про зовнішню стабільність стосунків при внутрішній напрузі, яка не завжди проявляється у відкритих конфліктах.

Проведене дослідження підтвердило, що ціннісні суперечності між подружжями суттєво впливають на вибір поведінки у конфліктних ситуаціях. Найбільші розбіжності виявлено за шкалами досягнень, гедонізму та влади, що асоціювалися з більшою конфліктністю, суперництвом і агресивними реакціями. Натомість узгодженість цінностей супроводжувалась вибором конструктивних стратегій, таких як співпраця чи компроміс.

Отримані результати дають підстави стверджувати, що гармонізація ціннісного поля партнерів є важливою умовою емоційної стабільності, задоволеності шлюбом і зниження конфліктності. Подальші дослідження можуть поглибити розуміння цього зв'язку з урахуванням вікових, гендерних та культурних чинників.

Список використаних джерел:

1. Rokeach M., The nature of human values. Collier-Macmillan, 1973. 438с.

2. Schwartz S.H., Universals in the content and structure of values: Theoretical advances and empirical tests in 20 countries. *Journal of Cross-Cultural Psychology*, (1992). 296–319.
3. Thomas K.W., Kilmann R.H., Thomas-Kilman Conflict Mode Instrument. Mountain View, CA: CPP, Inc., 1974. 249-251.
4. Ложкін Г., Пов'якель Н. Психологія конфлікту: теорія і сучасна практика. Київ : ВД «Професіонал», 2006. 410 с.
5. Пирог Г., Свінцицька М. Задоволеність жінок подружніми стосунками в умовах війни. *Наука та освіта в умовах викликів сьогодення*. 2023. С. 264–267.
6. Campbell K., Silva L. Intercultural Relationships: Entry, Adjustment, and Cultural Negotiations. *Journal of Comparative Family Studies*. 2024. P. 857–870.
7. Johnson S.M. Hold Me Tight: Seven Conversations for a Lifetime of Love. New York : Little, Brown and Company, 2008. 320 p.
8. Багнета Н. Подружній конфлікт як соціально-психологічний феномен: роль емоцій, спілкування та виховання. *Український науковий журнал ОСВІТА РЕГІОНУ*. 2011. № 2. С. 189.
9. Gottman J. The Seven Principles for Making Marriage Work. New York : Three Rivers Press, 1999. 320 p.
10. Федоренко Р. П. Психологія молодого сім'ї і сімейна криза. Луцьк : РВВ “Вежа”, 2007. 163 с.